

Bertha Zoltán

Világló fényekkel, képekkel

Jubileumi kötetel ünnepli – olvasóival, tisztelőivel együtt – ötvenötödik születésnapját a kiváló költő, a Bükkalján élő, Mezőkövesden lakó Cseh Károly. S ebben a legújabb verseskötetében – amelyet, mint a korábbiakat is annyi alkalommal, Koscsó László illusztrált művés grafikkal, érzékeny és finom vonású rajzokkal – a megélt évekkel egyező számú lírai mű foglaltatik. Olyan versek sora, amelyek híven tükrözik jeles alkotójuk elismerten megragadó poétikus világát: a természet, a lélek és a lét érzékelésének magkapó hangulatszépességét, sajátosan és igézetesen rezdülékeny kifinomultságát, varázsos légkörűvé párolt szemléletességét. Éterivé és rejtelmesen szakrálissá légiesített „fénytisztások” „két-szerelmes” költészete ez, „csupa lebegés, ragyogás, kiérlelt színszimbolika, égi, földi tükrözés”, „édeni és aranyló” tünemény-szerűséggel, ahogyan Cs. Varga István is méltatta. Szuverén látásmód és öszszetéveszthetetlenül sugallatos egyéni hang közvetíti – szinte delejező hatással – az impresszív életképekben (a testi, lelki, közösségi, tájhazai, metafizikai élmény-villanásokban) utolérhető egzisztenciális áhítat derűvel, bájjal, kellemmel, merengő elégiával átítatott atmoszféráját. Amelyben minden illanó helyzetrajz, a legapróbb leírásrészlet is valami sugárzó létáramlás szelíden-átvalósultán borzongató részesévé, emanációjává avatódik vagy szentesül. Ez az érzelmi és spirituális nyitottság fedi fel szuggesztív önmagát a most jelképes

számmal csokorba szedett költemények tágas horizontjában is.

A *Gesztenyék ideje* címadó kifejezés nemcsak a nyár és az ősz közötti röpké átmenetet idézi, hanem, természetes jelképiséggel, a pillanatnyi életidőt is; (élet)korjelző tehát egyben. Megsejtetve, megjelenítve ugyanakkor a kinti és a benti közötti egylényegűséget. S ez a hasonlóságokon alapuló egyensúly a kötet egész menetére is jellemző. Napfordulótól napfordulóig ível és hanyatlík, de irányt is mutat: nyáriból télibe hajlik, s többnyire a mérlegidőt, a hulló gesztenyék idejét látatja, s őszi jelzéseit hallatja. Időben és térben egyaránt kitágul a versek kerete, a kozmikus végtelenedő háttérsugárzás felerősödik, s mágikus, mitikus jelentéstöbbletet kap vissza-visszatérő szimbolikus képzetekben és motívumokban. A templom és a csillagábrás mágussüveg archaikus összefüggésrendbe szervesül („az alig derengő / templomtorony / mágussüvegére / csillag-, nap-, s holdjeleket rajzol a hó”), a harang lengése és visszhangja a versorisméltás és az ideiglenesség érzetét keltő szórendcsere megejtő költőisége által ősi misztériumok titkaival telítődik („itthon vagy már csak / sóhaja / udvarnak kertnek sírkertnek is / mikor a harangszót halkan / ki-belélegzi mindük // mikor a harangszót / halkan ki-belélegzi mindük / udvarnak kertnek sírkertnek / sóhaja / vagy itthon is már csak”). Meghittség és filozofikum, bensőség és misztikum, szívmeleg ottho-

nosság és talányos, transzcendens elvonatkoztatás szétválaszthatatlanul és szételmezhetetlenül hatja át egymást.

Évszakok járását követve épül ez a könyv, de még a ciklusokon belül is; ezért is tűnik fel úgy, mintha az előzőekkel – a *Bibliás földdel* és a *Toronyiránttal* – együtt valóságos táj- és szülőházai triptichont alkotna. Olyan poétai hármassort, amelyben emlék és emlékezés, számadás és számvetés, mélység és magasság, időiség és időtlenség szorosan egymásba fonódik.

De a korábbi kötetekhez képest most változás is észlelhető. Megsűrűsödtek a kötöttebb formájú, de kötöttségükben, metrumaik kimértségében is változatos költemények. Mintha a még inkább érvényesülő fegyelem aranypántja fogná egybe a sorokat, amelyek kristályossá csiszolódnak immár: az időmértékesek éppúgy, mint a vizuális benyomásokat rögzítő képversesek, a klasszicizáló méltóságúak vagy a keleties árnyalatokkal teljes, gyöngylő formákat cizellálók a haikuktól a tankákig. Érzik rajtuk, hogy hosszú érlelés során deleltek-teleltek ki; nap- vagy hófény süt belőlük, áthevítve a mondandót. Lépten-nyomon megérint bennük a színek sugárzása (az arany, az ezüst, a fehér, a kék, a lila, a zöld, a barna-piros, a sárga, a narancs, a rózsa, az ibolya, az azúr és a többi színvarázsa), s így nem csupán nyelvi erejükben, hanem a kolorit életszerű bőségében és elementaritásában is lenyűgözővé válnak. A „képvillantó költő” egész költészetét „a természetközeli mágia lengi be” – írta erről Erdődi Gábor. Az egyfelől pontos és realista jellegű, másfelől képzeleti, látomásos képesség által pedig nemcsak érintés-, hanem illetésközeli is kezesül a világ. Meg a sajtóságos képtársításokkal, asszociációkkal összekapcsolt eredeti és egyedi szóalkotások, a gyakori ígésítő szóképzések folytán; „kékel” az este, „morzsáll fejünkre a zúzmará”,

„dárdáll a vágy”, „sárgáll” a sütőtök szelete; és „szivárványló” a friss harmat, „tintálló” a kút mélye, „illong” vagy „holdálló” a hó, „bronzló” a nap. Az árnyalatok, a nüanszok és a leheletnyi modulációk itt is kulcssze-rephez jutnak: a nyelvbe simuló szemlélet harmóniájában, a szókapcsolatok összhangzatában semmi nem tüskésedik erőszakoltá. Így formál és „reformál” költőien a lírikus – radikális újítás helyett. A mozgósított metaforák, szóképek életessége és elevensége ettől nem kevesbedik, lüktető jelenlétük izgalmassá fokozza a rejtetten is bűverejű jelentéstartalmakat. Belső és felső fényekkel töltekeznek az eleve szakrális holdudvarú színhelyek és térségek, a templom vagy a temető és környéke, de a táj többi része is valamiképpen megszen-telődik, transzcendentális dimenziókba emelkedik. „Udvarról és kertből felhabzó fáink / kúznak égre”; „Földön is égé, égen is földé: / tudja kötődését / temető közepén / sárgálló kápolna / keresztje hegyén / lebegőn / az ezüstös ökörnyal / míg idelent / a halottak / szentjánosbogarával / virraszt / az odaáti örök nyár”. Az érzékfölötti ott rejtezik a rögben és a vízben, a fűben és a lombban, s ettől a köznapok is ünnepbe fordulnak és átvalósnak: „tanújelekké”, krisztusi aurától érintett „hierophaniává” válnak: „Felpárallik éjjel a régi szekérút, / s mintha annyi szagos hold sorjázna végig: / alján vadkörtefa s kökénygally fehérlik. // Tavasz csordultával jár erre valaki, / barangol fel-le a keréknyomok ráncán, / tanújel-nek hagy a bíborpalástból itt, / szerte a bokrokon egy csipkebogonyit, // s mutatóba töviskoronája körül / galagonyavirág-ágból kettőt, hármát. / S nem támad forgószél nyomán, míg járkálgat”. Év- és napszakoknak már a verscímeiben is megjelölt rendje emberi és kozmikus jelentőségű jeles napok, ünnepkörök ciklikus tagolása szerint igazodik valami magasabb rendű, törvényadó mindenségelvhez. Nem vélet-

len annyi ünnepi pillanat felidézése és felmutatása, annyi vers az adventi, karácsonyi, újévi, nagypénteki, húsvéti, pünkösdvárakozásokról és beteljesülésekről, reményekről és röptető csodákról. A portányi, röghöz kötött történelem mikrovilágában is mindig ott bujkál az egyetemesítő jelentés- és érzelemtöbblet – a soros szimbólumok távlataiban vagy a zsoltáros utalások hanghordozásában. A keserű tónusokban is; amikor például a roskadozó kémény gömbjében a katasztrófát, a falu kihalását jelző nap és hold együttállása vetül elének („Harangját még nem felejtí a dél el, / megkondítja most is, megszokottan, késve, / züllő kert zöldje hasal a sövényre, / ribiszke rebben pilledt-rőt szemével – / már csak történésük a történelem. / Hőség játszik-e vagy jelenés velem?; / nap és hold együtt – az üres szomszéd ház / kéménytetején porló kőgömb mélláz”). És a mulandóság természetét és melankóliáját az ökönyálak idején keresztül megérzékítő, a lélek titokzatos „fénybe tűntét” sejtető, egymásba lebegő sorokban is („Olyan észrevétlen és könnyű / lehet a lélek fénybe tűnte, / ahogy délszaki leheletű / délben muzsikát csobogó strand / hangszóró-csokra ereszt szélnek / egy-egy tusázó ökönyálat”). A kifejezés tömörsége és törékenysége, a csipkefinomságúvá rétegzett szófűzések bensőségessége: a vallomásosság hitelét növeli. De nem hiányoznak ebből a vallomásos intimitásból a játékossá, groteszkké pördülő mozzanatok sem, s ezek a

kevert hangnemű darabok egész ciklussá szerveződnek. Konkrét helyhez és időhöz feszesen kötődő aktualitások, korjelenségek is előbukkannak itt, különös szemléleti prizmák fénytörésébe állítva, afféle útirajzos, krónikás vagy mitikus-apokaliptikus parafrázisokban, tűnődő-borongós láttelepekben. Március 15. fájdalmasan pusztán a hetvennegyedik nappá fokozódik le (amikor „Fehérben böjtöl hoszszan a zöld, / csak a tetők cserepe pirul”, s „Kokárdánk is / összemegy, és nyítt ronggyá fakul”), s „az utolsó krónikalapok” (Dsidára, Kányádíra is rájátszó) látomása szerint pedig „Éjféltkor a várótermek / plexifalai közt / romlott mézszínű fények / csorognak / utasokra / örökös készenlétben / virrasztó bőrdöndökre / legyek röpte fon glóriát / a fejek fölél / egymást fedő óramutatókká / merevednek / a malmozó ujjak/mozdulni fáradtak / világkésésben lesz / holnap is / minden járat”. Hely- és szívközelségben fénylenek Cseh Károly szavai. A lírai vers ősi jogát képviselik – kikövetelve az alkotás mindenkori létformáját: a mondhatóságot.

Az előző könyvekben a versek száma mindig osztható volt hárommal. Ez a költői számmisztika most átvált a tízes rendszerbe – a költő éveinek számához igazodva. Így sorakoznak összegző érvénnyel a versek ebben az ünnepi, ünneplő könyvben. Hasonlatosan ahhoz, mint amikor két kéz öt-öt ujja imára kulcsolódik – „Gesztenyék idején”.

(Cseh Károly: *Gesztényék ideje. Ötvenöt vers – az ötvenötödikre*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007)